

LISTEK.

Josipa Jurja Strossmayrja nebrojnim častivcem si usoja pridružiti se o izredni priliki šestdesetletnega njegovega svečenikovanja tudi uredništvo »Ljubljanskega Zvona« v imenu vseh v njegovem kolu združenih pisateljev in čitateljev. V skromni, toda tem bolj iskreni čestitki svoji se drzne uredništvo »Lj. Zvona« mimo vseh drugih jubilarjevih vrlin in zaslug poudariti zlasti to, da je on, najodličnejši Jugoslovan, vedno z enako ljubeznijo brez izjeme zrl na vsa plemena jugoslovanska, in sicer tudi v dobah najhujših bratomornih bojov. A dandanes ta njegova ideja že zmagovalno prodira — kar gotovo navdaje prevzvišenemu slavljencu srce s ponosom in zadoščenjem. Gotovo ponavljamo le Njegove Prevzvišenosti same najiskrenejšo željo, ako vzkliknemo, naj Ga Bog očuva toliko let, da vzvišena Njegova ideja prodere do popolne zmage.

Letopis Slovenske Matice za leto 1897. Uredil Anton Bartel. Založila in izdala Slovenska Matica. V Ljubljani. Natisnila »Narodna tiskarna«. 1897. Str. 338. —

Vobče moramo priznati, da se je letošnji »Letopis« zopet primaknil za korak onemu idealu, ki smo si ga mi ustvarili in tudi že očrtali o publikacijah »Slov. Matice« sploh in še posebe o »Letopisu« njenem, ki obsegaj po naših mislih samo take poučne članke in v zgolj taki obliki, da vsaki izmed njih zanimaj vsakega izobraženega čitatelja; kajti ne moremo pritegniti Stritarju, ki je v svojem »Zvonu« menil, da je zadovoljen, ako v vsaki številki vsaki naročnik najde vsaj nekaj, kar mu ugaja; nego mi sodimo, da inteligentnim slojem narodovim namenjene knjige bi morale biti take, da bi vseskozi ugajale vsakemu izobražencu. Seveda je ta smoter le idealen, in urednik »Zvonov« predobro čuti, kako on sam daleč zaostaja za njim glede poučnega dela svojega lista in sicer spričo — nedostatnega gradiva. Največ so te nedostatnosti pač krivi naši učenjaški pisatelji, ki so z malimi izjemami še vedno prepričani, da temeljitost in poljudnost sta nezdružna pojma.

Zgodovinski članki v letošnjem »Letopisu« prevladujejo (Kosov, Steklasov, Pajkov, Vrhovčev), kakor sploh treba priznati, da je pri nas zgodovinska stroka jako dobro zastopana.

Dr. Franca Kosa »Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev« (str. 1—38) so seveda temeljite in trezno premišljene kakor vse pisateljeve razprave, ki se dostajajo stare naše zgodovine, v kateri je dr. Kos priznan strokovnjak; z njimi si je on že tudi ustvaril široko podlago, na kateri nam prej ali slej zgradi vekovito poslopje celotne domače zgodovine. — Nekaj pripomenj, ki nam jih je o le-ti Kosovi razpravi poslal strokovnjak, objavimo o priliki.

Prof. Ivan Steklasa je (str. 39—112) v istem génru, kakor v lanskem »Zvonu« Trenka, obdelal Ivana Vajkarda Turjaškega (1615—1677) ali pravzaprav zgodovino dunajskega dvora za vlade Ferdinanda III. in Leopolda I. Dasi bi mi ravno Steklasovim razpravam želeli več poljudne preglednosti brez vse podrobne navlake, po kateri zgodovinski spisi dobe nekak analistovski prikus, vendar treba s pohvalo priznati, da obdeluje Steklasa zgolj domače snovi, in da se rad loteva takih zgodovinskih našincev, katerih lice so nam pristranski tuji povestničarji iz katerihkoli vzrokov popačili.

Z razpravo »O jedru tragedije in drame sploh« (str. 113—146) pa nas je nje pisavec, g. dr. Janko Pajk, vprav presenetil; kajti hladnokrvno je z njo podrl največjo učenjaško avtoriteto ne le starega veka, nego — vsaj za nekatere discipline — vseh časov — Aristotela. Ne očitamo g. pisatelju, da se je lotil velikana, katerega so nekateri oboževali in še obožujejo kakor malika n. pr. v logiki: saj smo že sami doživeli, kako se je zdrobila v nič slava tega ali onega veljaka-učenjaka, na katerega besede so preje vsi vprek slepo prisegali; tudi mi sami smo imeli že davno skromne pomisleke, zakaj si nekateri današnji učenjaki niti v estetiki, niti v logiki ne upajo prav popeti se nad Aristotela, dasi je naše obzorje po preteku več nego 2000 let veliko širje, nego je bilo Aristotelovo; radi tudi priznavamo, da je slava Aristotelova morda semtertja tradicionalna, bajevita, da se je na njegovo ime — kakor na ime tolikih drugih slavljenecv — nanizalo mnogo lavorik, ki so se ugrabile nekaj Aristotelovim prednikom, nekaj pa njegovim nastopnikom. Toda vsi ti upravičeni ugovori in pomisleki še nikakor ne zadostujejo, da bi na njih podlagi Aristotela vrgli med staro šaro. A to je storil dr. Pajk tako hladnokrvno, a tudi tako lahkotno, da se mi upravičen zdi vzklík urednika »Dom in Sveta«: »Tako pisati o največjem umu starega veka, je več kakor drzno«. Ne moremo si sicer misliti, da bi se bil g. pisatelj za tako sodbo in obsodbo Aristotelovo odločil brez temeljitih študij, in v polemiki, ki jo je pričel v »Edinosti« proti izreku urednika »Dom in Svetovega«, gotovo pojasni svoje stališče ter navede kaj dokazov za svojo trditev. — Po le-ti razpravi sodeč, pa jako dvomimo, da se g. pisatelju posreči strmoglaviti Aristotela z visokega vrhunca, na katerem še vedno stoji; vsaj po naši skromni pameti je baš to, kar dr. Pajk Aristotelu očita in oponaša, največja prednost Aristotelove metode pred Platonovo in vsako drugo špekulativno filozofijo. Ali je imel Aristotel kaj »iznajdniskega uma, visokih pristnih idej, velikih smotrov,« tega mi v svoji skromnosti nočemo odločevati; to pa smelo trdimo, da je to le na hvalo in slavo Aristotelu, ako ga imenuje dr. Pajk »preiskovatelja, tedaj empirika, ki od dejstev dohaja do načel, ki je sploh bolj opazovavec nego modroslovec, tako da iz njegovih izrekov . . . in razjasnil starogrško preteklost mnogo bolj razumevamo, nego iz subjektivnih dedukcij in trditev povestnikov.« Saj ta empiriska, induktivna metoda je edino zdrava pri vsakem spoznavanju, ne le v naravoslovnih vedah, temveč tudi v filozofskih problemih, in k ti metodi so se po več nego dvetisočletnem špekulativnem, skoro brezuspešnem pustolovju baš v zadnjih desetletjih povrnili preiskovavci filozofskih zadač. Kako se da uporabiti induktivna metoda na polju estetiških in poetičkih problemov, nam je bistro pokazal W. Scherer v postumni svoji »Poetiki«. Toda z njo se dr. Pajk ni okoristil, kakor je videti; in to obžalujemo, ker sodimo, da bi bila potem njegova razprava dobila celo drugačno lice. Potem bi bil »utegnil zanimati naše učenjake njegov spis«; tako pa je dr. Pajk samo pomnožil nebroj špekulativnih definicij o bistvu poezije, oziroma o izvoru tragike in sicer — s sledečim »nemerodajnim mnenjem, da tragedija ima svoje korenine najbrž v rahlem ustroju človeške narave, katera je vsakršnim premembam in vsakojakim vplivom podvržena in zato za enake čute drugih neskončno prejemljiva.« — Potemtakem je pač upravičen naš dvom, da bi se mogli z dr. Pajka razpravo količkaj okoristiti »naši mladi nadopolni dramatik«, katerim jo je g. pisatelj v prvi vrsti namenil. Sicer pa se lahko potolažimo; tudi Grkom Eshila, Sofokla

in Evripida ni ustvaril Aristotel, nego ravno narobe je bilo — in menda bo tudi pri nas Slovencih tako. —

S »Francosko ljudsko šolo na Kranjskem« (str. 147—161) je prof. I. Vrhovec vnovič dokazal, da izmed vseh slovenskih povestničarjev najbolje razume o predmetih svoje stroke poljudno razpravljati. — Strokovnjaška opomba nam je došla doslej samo ena, namreč k Vrhovčevi opazki na str. 152. njegovega spisa, češ, da g. pisatelj dela z njo krivico Dimitzu, kajti Napoleonov »Catechisme de l'Empire française« ni bil morda kak »katekizem« politične in državljanske vednosti nego res pravi krščanski nauk ter je imel namen povsod povzdigovati Napoleonovo dinastijo; v četrti zapovedi božji se je n. pr. med drugim učila tudi pokorščina do Napoleona in vse njegove rodovine.

Dr. M. Murko (str. 162—224) nadaljuje in menda tudi završuje svoj v »Letopisu« Matičinem pričetni životopis Jana Kollárja z II. delom, obsegajočim Kollarjeva dela. Ta spis Murkov se bistveno pač ujema — primerjati nismo utegnili natančno — z dotičnim oddelkom njegove nemške v našem listu na str. 188. lanskega letnika ocenjene knjige: »Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik«. Ta spis je menda posamičen plod obilnih in temeljitih študij, s katerimi si pisatelj hoče zasnovati trdno podlago za končno monumentalno zgradbo učenega dela: »Vpliv nemške romantike na slovansko«. — Naše Matičarje seveda Murkov spis ne bode vseskozi enako zanimal, in želeli bi bilo, da bi bil g. pisatelj zlasti razpredel one razstavke svoje razprave, ki se tesneje dostajajo našega slovstva, n. pr. razmerje med Kollárjem in pa Prešernom in Vrazom, dalje vpliv Kollárjevih idej na Hicingerja in Trstenjaka in le-tega nasledovavce.

Z Bibliografijo slovensko (Slovensko knjištvo od 1. januarja do 31. decembra l. 1896. Sestavil R. Perušek; str. 225—260) in pa z običnim Letopisom »Slovenske Matice« (Sestavil E. Lah; str. 251—338) se završuje lični letošnji »Letopis«.

Relata refero. »Kakor sem kupil, tako prodajam« — tako nekako bi smeli menda sloveniti navedeni latinski izrek, s katerim se navadno zavarujejo poročevalci, kadar ponavljajo taka poročila, za katerih resničnost sami nočejo jamčiti in prevzemati poročstva. »Relata refero« je nadpis tretjemu onih sršenov, ki jih je v »abecedni vojski« pod skupnim nadpisom »Literarische Scherze in August Wilhelm v. Schlegel's Manier« izpustil razdraženi »doktor-pesnik« Prešeren nad svojega in Čopovega nasprotnika Kopitarja. O prvem teh sršenov, ki ima naslov »Error typi«, je prinesel nekaj pojasnila »Lj. Zv.« XVII. 245. Druga teh zabavljič je znani sonet:

Apêl podóbo na oglêd postávi
. . . . »Le čévlje sódi nâj Kopítar!« —

Ta zabavljič je osnovana na klasični pripovedki, katero nam je ohranil Plinij (hist. nat. XXXV. 8. 34) posneto po »Memorabilijah« Valerija Maksima (VIII. 12.). — Ta klasična pripovedka nam pojasnjuje postanek pregovora: »ne supra crepidam sutor« (črevljar se drži kopita!).

Tretja zabavljič (Relata refero) je zopet sonet, zložen v nemškem jeziku. V naslednjem ga priobčujemo v slovenskem prevodu:

Da mož, ki knjižno delo proslavilo
Že anno osem ga za literata,